

ÍNDEX

Abans de començar	9
Capítol 1. Riure redemptor, algun cop ensotanat (per negre).....	15
1. Calvatrons.....	17
2. No vas ben vestit si no somriu.....	19
3. Quan val més riure que plorar.....	21
4. Somriu, que alguna cosa queda.....	23
5. Humor negre.....	25
6. Del dret al riure.....	27
7. L'ombra de l'ase.....	31
8. Últimes paraules.....	33
9. Elogi del riure.....	35
10. L'art d'insultar.....	37
11. Paraula de nena.....	39
12. La divina bogeria.....	41
13. Paraules abans de morir.....	43
14. Aprendre a fracassar.....	45
15. Disculpin que no m'aixequi.....	47
Capítol 2. Amb la suor del teu front.....	49
1. Carta de condol als orfes del seu diner.....	51
2. Si jo fos ric, dubi, dubi, du.....	53
3. Tripalium.....	55
4. El capitalisme segons Sant Mateu.....	57
5. Els escanyapobres.....	59
6. La febre d'or.....	61
7. Fer el gos.....	63
8. Treballar, quin riure!.....	65
Capítol 3. Paradoxes i drets paradoxals.....	67
1. Del dret a no fotre res.....	69
2. Els horribles perills de la lectura.....	73
3. Ètica empresarial.....	75
4. Del dret a la mandra.....	79
5. Del dret a la desobediència.....	81
6. Del dret a la insolència.....	85
7. Estimaràs el teu proïsme.....	89
8. Modesta proposició.....	91
9. Penso, per tant estic soltera.....	93
10. Demà passat és dilluns.....	95
11. Esguerrats capgirats.....	97
Capítol 4. Antropologies i altres consideracions.....	99
1. Antropologia de l'escurçó.....	101
2. Antropologia del malparit.....	103
3. Antropologia de l'estúpida.....	105
4. Antropologia del cremat.....	107
5. Civilitzats per collons!.....	109
6. El cec i el borni.....	111

7. Parla, que et coneguem.....	113
8. L'idiota savi.....	115
9. Pels pèls.....	117
10. Hija mía, ya tienes novio.....	119
11. La mal pagà.....	121
Capítol 5. SÀTIRES I IRONIES DIVERSES	123
1. El déu rellotge	125
2. Li vaig dir malparit i altres fineses	127
3. El valor del silenci.....	129
4. Els anyells de Panurgi.....	131
5. Enfilat-se a l'espalla dels altres	133
6. Els premis quotidians.....	135
7. Es para mí una honda satisfacción	137
8. La (cul)tura de la fama	139
9. Martirimoni	141
10. Sapastreteria militar.....	143
11. Pixar enlaire	145
12. Una mentida diària	147
13. La intel·ligència dels pingüins.....	149
Capítol 6. La cosa pública de la política.....	151
1. ¡Se sienten, coño!.....	153
2. El Cid cavalca de nou	155
3. El blanc és negre	157
4. Collonades reials.....	159
5. Nepotisme il·lustrat.....	161
6. Les mentides polítiques	163
7. T(r)empesta política.....	165
8. Elogi dels enemics.....	167
9. Deliris de grandesa	169
10. Temps difícils.....	171
Capítol 7. Amb la creu al coll	173
1. Castedat per condons!.....	175
2. La pela és la pela	177
3. Carta al Papa	179
4. Els Oscars de l'Església.....	181
5. Condons, quin Papa!.....	183
6. Penitenciagite!	185
7. Sexe diví.....	187
8. Les divines condecoracions.....	189
9. Tempesta en una pila d'aigua beneïda.....	191
10. Han perdut l'oremus	193
Capítol 8. Classificats x (o no)	195
1. Brevissimae bracae femineae	197
2. Sexe oral.....	199
3. Erectio, ergo sum	201
4. Zona púb(l)ica	203
5. Del fotre	205
6. Classificats.....	207
7. 90 — 60 — 90	211
8. La cabra	213

ABANS DE COMENÇAR

Deia Julio Cortázar a la seva immortal *Rayuela* que: «Así uno puede reírse, y creer que no está hablando en serio, pero sí está hablando en serio, la risa ella sola ha cavado más túneles útiles que todas las lágrimas de la tierra, aunque mal les sepa a los cogotudos empecinados en creer que Melpómene (musa de la tragèdia) es más fecunda que Queen Mab.»

Començo amb la cita de Cortázar perquè, a banda de l'admiració que li tinc, l'escriptor era argentí, com ho és també Paco Ermengol, que il·lustra aquestes pàgines. Ermengol, el ninotaire, com li plau definir-se, autor de desenes de milers de dibuixos, caricatures... com anomenar-los sense quedar curt?, de les seccions d'Humor Gràfic de diverses publicacions.

No és qüestió ara d'insistir en la dita que sosté que una imatge val més que mil paraules perquè no és el cas. En Paco no fa només dibuixos exquisits —que els crítics d'art, per desgràcia, no sempre reconeixen com a artístics— sinó autèntics articles d'opinió dibuixats, articles que tenen, sovint, més pes que els editorials. I és que ell, com cap altre, domina l'art de dir allò que sovint només es pot dir amb un somriure, però que produeix el mateix efecte que el més seriós dels advertiments o de les crítiques. En paraules seves: «Els ninotaires som com un mosquit que, tot i que no pot aturar una locomotora, pot picar el maquinista», perquè, certament, la sàtira no canvia el món, però molesta el poder.

L'art del ninotaire és l'art del sentit de l'humor i del sentit comú, que en realitat són germans bessons, només que al primer li agrada ballar i fer tombarelles. És l'art de construir, amb cada dibuix, un vidre especial, que transparent i permeti veure els defectes dels altres, però que alhora

faci de mirall, de manera que també vegem els propis i ens corregim. És l'art de recordar-nos que per molt enlairat que sigui el setial on estem, al capdavall sempre estem asseguts sobre el nostre cul.

Aquest és un llibre d'articles. Un llibre d'assaigs breus amb els quals he intentat radiografiar la vida quotidiana des d'una perspectiva amable uns cops, els més irònica, i algunes vegades amarga. El punt de vista és volgudament humorístic, sense ser còmic. Això significa només que la tria dels articles ha obeït a aquest criteri, no que els articles fossin escrits per tal de formar part d'un recull d'aquesta mena. Cada article és únic i respon al propòsit del moment. I tanmateix tots ells tenen un aire de família, el que proporciona el tipus de mirada o perspectiva des de la qual estan escrits.

Freud, al seu llibre *El riure i la seva relació amb l'inconscient* va definir l'humor en general i el riure en particular com una de les formes bàsiques de sublimació, un instrument privilegiat de compensació per la duresa de l'existència i per la rigidesa de la vida social que implica, necessàriament, tot tipus de repressió i autorepressió. El riure, en aquest esquema interpretatiu, és una font de plaer al servei de la felicitat, la qual constitueix l'objectiu de cada acció humana.

Riure no solament ens fa més feliços sinó que, mentre riem, res no impedeix que diguem la veritat. En efecte, amb el somriure al rostre, o a la punta de la ploma, podem dir amb més cortesia i efectivitat algunes veritats que amb el rostre adust no sabríem pas com dir sense ofendre o ser inoportuns.

«Castigat ridendo mores» (critica els costums tot rient) és una llatinada adequada per tal de definir el gènere al qual aspiren a pertànyer els articles d'aquesta selecció que presento. Potser un altre, del mateix tipus, sigui encara més escaient: «*Quaquam ridentem dicere verum, quid vetat?*» (Què impedeix que tot rient diguem la veritat?). En efecte, tan cert és que els costums, les dites i els fets dels homes amb el riure troben el seu càstig, com que la veritat només s'obre camí a través d'ella. Si callem el que hauríem de dir

és només perquè, esclaus de les convencions, de la paga a final de mes i de la didàctica de submissió en què, des d'infants, hem estat educats, hem acabat creient que la veritat és perillosa i només pot administrar-se en petites dosis i en cenacles reduïts. La comicitat, en qualsevol de les seves formes, verbals (acudit, agudeses, invectiva), escrites (narracions i assaigs satírics, teatre burlesc), o gràfiques (acudit gràfic, caricatura), pot ser utilitzada com a instrument educatiu. En això consisteix la funció moral de l'humor i, alhora, la seva justificació i sentit. El desemmascament còmic, la paròdia, la caricatura i la comparació degradant són els seus instruments. Quan un individu o una institució són posats davant qualsevol d'aquests miralls i la imatge no és del seu grat, hi ha la possibilitat que, per evitar el ridícul, corregeixin les seves rigideses o deformitats. Així és com la sàtira, que consisteix en l'ús deliberat de l'humor amb finalitats agressives i que es dirigeix contra tot el que és tingut per respectable, aconseguix el seu efecte: crea complicitat entre els oients i / o lectors; on al principi només hi havia un escriptor o un dibuixant, el satiritzat veu aparèixer un poderós exèrcit que riu alhora.

L'humor, quan és usat com a arma o com a mitjà de correcció dels vicis socials, està obligat, però, a declarar el seu equipatge. És just que aquell que es permet corregir els seus contemporanis manifesti quins valors, morals, religiosos o polítics defensa, des de quina perspectiva, en suma, s'arroga el dret de retreure i amonestar.

Des d'un altre punt de vista, el riure és una font de plaer i constitueix la major compensació de la humanitat sofrent. Estic segur que Baudelaire tenia raó quan va dir que el riure tenia una mica de satànic. Amb l'adjectiu es referia al fet, purament simbòlic, que en el Paradís, encara que hi havia alegria, aquesta no procedia del riure: Adam i Eva no coneixien les llàgrimes ja que vivien en el millor dels mons possibles i «tot era bo». No és fins a la caiguda i posterior expulsió del Jardí de l'Edèn que tenen motius per plorar..., i per trobar una manera de conjurar el seu dolor. Paradoxalment, doncs, el riure procedeix del mal, i,

encara que s'oposi a ell per exorcitzar, esquivar o tancar els ulls davant la seva presència, només per això ja resulta una forma de consol. Baltasar Gracián va escriure en el seu *Arte de Prudencia* que «Es saber vivir convertir en placeres los que habían de ser pesares», aforisme que resumeix magníficament aquesta funció de l'humor: viure, fins i tot feliçment, malgrat els fets dolorosos que acompanyen la nostra existència, i en estricta oposició a ells. Els psicoanalistes dirien que es tracta d'un excel·lent mecanisme de defensa del Jo davant la realitat, que permet rescabalar-se o evadir-se —sublimació en diuen— de les contingències desagradables.

Hem dit que el riure no és invariablement un signe d'alegria, posats a distingir direm que no sempre, tampoc, es manifesta en forma de riallades. Cert, hi ha un riure de la intel·ligència que com a màxim ens arrenca un lleu somriure, però el plaer que provoca pot ser immens. En això consisteix el còmic com a joc intel·lectual. El somriure és el resultat de la percepció de la incongruència entre un concepte i l'objecte real pensat amb ell, és a dir, entre l'abstracte i l'intuïtiu. Vegem-ho a través d'un acudit: un rei es burla d'un plebeu que, en el més cru de l'hivern, va vestit amb una lleugera roba d'estiu. Aquest respon al monarca bromista: «Si sa majestat s'hagués posat el que m'he posat jo, ho trobaria de molt abric.» I a la pregunta de què s'havia posat, contesta: «Tot el meu guarda-roba.» Sota aquest últim concepte es pot pensar tant en l'inacabable guarda-roba d'un rei com en l'únic vestit del pobre diable, però la imatge del seu cos tremolant apareix com totalment incongruent amb el concepte. Aquest tipus d'humor apareix en els acudits —gràfics o no— que utilitzen jocs de paraules, que alteren el seu ordre normal en la frase, especialment quan aquesta constitueix una dita coneguda, en els acudits que contenen dobles sentits, al·lusions, etc. En tots ells es tracta d'apel·lar a la intel·ligència del lector o oient perquè la seva imaginació faci la resta. Es tracta de no dir-ho tot, l'enginy del creador, així, troba un ressò en la complicitat intel·ligent de l'espectador.

Algunes de les coses dites més amunt han estat molt tingudes en compte en redactar tots i cadascun dels articles de la selecció. En alguns he volgut fer broma de coses serioses, massa serioses; en altres he volgut mostrar les discordances entre conceptes i intuïcions; en altres he intentat treure punta a les paradoxes, a les dites i a les frases fetes; alguna vegada m'ha interessat divertir-me amb els equívocs, si més no amb els títols. I sempre he maldat per ironitzar, això és, quan després de la seriositat he tret el risible, o quan dient una cosa m'he volgut referir a una altra a fi que aquell que llegeixi traguí punta al seu enginy i hi trobi el sentit. I finalment ho he intentat també quan, en algun article d'humor més aviat negre, després de la broma he volgut treure la seriositat, fins i tot la tragèdia, buscant que el somriure esbandeixi les llàgrimes.

Així doncs, estimat lector, rep aquest recull de pensaments expressats en forma d'articles que presento amb la millor voluntat. I recorda't de somriure, que alguna cosa queda.

CAPÍTOL 1
RIURE REDEMPTOR, ALGUN COP
ENSOTANAT (PER NEGRE)

CALVATRONS

Aquest que veieu a la pàgina anterior, cofat de gorra, amb ulleres i barba, és un d'aquells a qui, ja de ben jove, mentre li augmentava la consistència pilosa del bigoti, se li anava aclarint proporcionalment la de la testa. La fotografia no permet apreciar-ho perquè la gorra, que porta durant una bona part de l'any, cobreix l'escassa pelussera del seu crani i li protegeix del fred, prevenint les calapàndries.

La seva calva és d'aquelles que al principi fou sacerdotal: corona pelada a la part superior de l'occípit, però que després, amb els anys, s'estengué, en forma de pèrdua de densitat capilar, per tota la part superior, restant només poblats normalment el clatell i els laterals.

Calves n'hi ha de molts tipus, per bé que existeixen tres models quasi universals: el primer es caracteritza pel retrocés progressiu de la pilositat frontal, que s'atura, segons els individus, en un indret o altre de la part superior del crani, formant un erm rectangular o en punta. El segon és aquell que comença per la coroneta i s'estén radialment o longitudinalment cap al front. El tercer és el més difús, es tracta d'una pèrdua gradual de la densitat del cabell a la part superior de la closca, la qual normalment no afecta el bescoll ni els flancs, i de vegades resta una pintoresca mata de cabells damunt del front, com un oasi enmig del desert.

De la manca de cabell se n'ha fet elogi i burla sempre i arreu. En la mesura que tenir un front ample i profund tota la vida s'ha tingut per signe d'intel·ligència —els calbs, diuen, no tenen ni un pèl de tontos—, hom s'ha beneficiat d'aquesta opinió, que resulta, però, un magre consol. S'ha donat el cas, fins i tot, que en determinada època fos moda que les dones de l'aristocràcia s'afaitessin el front i les temples fins a l'alçada de les orelles a fi de semblar sàvies. Què no s'ha fet per aparentar!

Tanmateix, han estat més les burles que els elogis. Els calbs han estat ridiculitzats tostemps: alguns lletraferits cabelluts, com Francisco de Quevedo, s'hi han acarnissat, comparant, per exemple, les calves amb els culs, per l'aspecte comú de la manca de pèl. De resultes de l'analogia, l'autor insinua que alguns haurien de dur calçotets a la testa en lloc de barrets i sosté irònicament que les mares haurien de preferir les filles mortes abans que calvicasades. En fi, no cal continuar per adonar-se que el tema dóna molt joc a la broma, per bé que als calbs, tot i que són persones sofertes i amb sentit de l'humor, no els faci gaire gràcia el darrer suggeriment de Quevedo, que condemnaria al celibat molts que de capellans o monjos no tenen res fora de la tonsura.

En fi, cabell més, cabell menys, a partir de certa edat ja no ve d'aquí. Calves no són Calvaris i més va perdre el bon Job i no es queixava. Per si no n'hi ha prou, sempre queda el socorregut: «D'aquí a cent anys, tots calbs!»

«Cave Canem». Diari Segre. 22 de gener de 2005.